

УДК: 347.61/.64

DOI: [10.52754/16948661_2023_2\(3\)_6](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_2(3)_6)

ЗАМАНБАП ҮЙ-БҮЛӨДӨГҮ ЗОМБУЛУКТУН АЛДЫН АЛУУ МАСЕЛЕЛЕРИ

ПРОБЛЕМЫ ПРОФИЛАКТИКИ НАСИЛИЯ В СОВРЕМЕННОЙ СЕМЬЕ

PROBLEMS OF VIOLENCE PREVENTION IN THE MODERN FAMILY

Көкөева Алмагул Мухтарбековна

Көкөева Алмагул Мухтарбековна

Kokoeva Almagul Mukhtarbekovna

ю.и.д., профессор, Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети
д.ю.н., профессор, Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова
Doctor of Law Professor, Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov

almash.utf@mail.ru

Акжол уулу Бектур

Акжол уулу Бектур

Akzhol uulu Bektur

магистрант, Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети
магистрант, Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова
Master's Student, Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov

---

Бейшенбаев Кенжебек Ибайдуллаевич

Бейшенбаев Кенжебек Ибайдуллаевич

Beishenbaev Kenzhebek Ibaidullaevich

магистрант, Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети
магистрант, Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова
Master's Student, Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov

ЗАМАНБАП ҮЙ-БҮЛӨДӨГҮ ЗОМБУЛУКТУН АЛДЫН АЛУУ МАСЕЛЕЛЕРИ

Аннотация

Бул макалада үй бүлөнүн гана эмес, коомдун социалдык, улуттук жана мамлекеттик коопсуздугунун негиздерин бузган үй бүлөлүк зомбулук көйгөйлөрү каралат. Авторлор аялдарга жана балдарга карата үй бүлөлүк зомбулук түшүнүгүнүн жалпы мүнөздөмөсүн беришет. Үй бүлөлүк зомбулук зордук-зомбулуктун башка түрлөрүнөн айырмаланары аныкталган, анткени кылмышкер менен жабырлануучу бири-бири менен туугандык же башка жакын мамилелери аркылуу байланышкан. Бул жабырлануучунун психологиялык травмасын күчөтөт. Бул жагынан алганда, бул эки категорияга эң көп көңүл бурулат. Макалада аялдар менен балдарга карата үй бүлөдө жасалган кылмыштардын саны жөнүндө маалыматтар камтылган. Бул маалыматтардын негизинде, үй бүлөдөгү аялдар менен балдарга жасалган кылмыштардын саны жыл сайын көбөйүп жаткандыгы белгиленет.

Ачкыч сөздөр: зордук-зомбулук, укук бузуулар, кылмыш, мамиле, көйгөй, үй бүлө, балдар, аялдар.

ПРОБЛЕМЫ ПРОФИЛАКТИКИ НАСИЛИЯ В СОВРЕМЕННОЙ СЕМЬЕ

PROBLEMS OF VIOLENCE PREVENTION IN THE MODERN FAMILY

Аннотация

В данной статье рассматриваются проблемы домашнего насилия, которые подрывают основы социальной, национальной и государственной безопасности не только семьи, но и общества в целом. Авторы приводят общую черту понятия домашнего насилия в отношении женщин и детей. Установлено, что насилие в семье отличается от других форм насилия, поскольку преступник и жертва связаны друг с другом или другие близкие отношения. Это усугубляет психологическую травму жертвы. В этом смысле эти две категории привлекают наибольшее внимание. В статье содержится информация о количестве преступлений, совершаемых в семье в отношении женщин и детей. На основании этих данных установлено, что количество преступлений, совершаемых в семье в отношении женщин и детей, ежегодно увеличивается.

Abstract

This article deals with problems of domestic violence, which undermine the foundations of social, national and state security not only of the family, but also of society. The authors give a common feature of the concept of domestic violence against women and children. It has been established that domestic violence is different from other forms of violence, since the perpetrator and the victim are connected with each other through relatives or other close relationships. This aggravates the psychological trauma of the victim. In this sense, these two categories attract the most attention. The article contains information about the number of crimes committed in the family against women and children. Based on these data, it is established that the number of crimes committed against women and children in the family is increasing annually.

Ключевые слова: насилие, преступления, проступки, взаимоотношения, проблемы, семья, дети, женщины.

Keywords: violence, crimes, misconducts, relationships, problems, family, children, women.

Киришүү

Үй бүлөлүк зомбулук азыркы коомдун олуттуу көйгөйү. Үй бүлөлүк зомбулук белгилүү болгон көрүнүш, үй бүлөлүк зомбулук бүгүнкү социалдык чөйрөдө кеңири таралган. Үй бүлөлүк зомбулук-бул муундан муунга өтүп келе жаткан татаал социалдык көйгөй жана анын таасири жеке адамдарга жана жалпы коомго олуттуу таасир этет. Үй бүлөлүк зомбулук боюнча статистика Кыргыз Республикасынын аймагында жана аймактык деңгээлде өкүнүчтүүкөрсөткүчтү түзөт.

Жалпы коомдо жана мамлекеттик башкарууда үй бүлөлүк зомбулук көйгөйү жөнүндө көбүрөөк маалымдуулукка карабастан, бул олуттуу социалдык көйгөйдүн таасири дагы деле толук түшүнүксүз. Натыйжада, Кылмыш-жаза укугунун чаралары боюнча өлкө боюнча мамлекеттик жооп берүү системасы бар, бирок алдын алуу жетиштүү деңгээлде иштелип чыккан эмес. Ошондуктан, зордук-зомбулукка кабылган аялдар менен социалдык-психологиялык иш жүргүзүү үчүн технологияларды иштеп чыгуу көйгөйү бүгүнкү күндө абдан актуалдуу.

Зордук-зомбулук-бул адамдын үстүнөн бийликке жетишүү, анда чыңалуу жана коркуу сезимин жаратуу, ошондой эле башка адамдын жүрүм-турумун, ойлорун жана сезимдерин көзөмөлдөө. Жалпысынан кабыл алынган мааниде, "аялдарга карата зомбулук—бул аялдарга физикалык, сексуалдык же психологиялык зыян келтирген же азап чегүүгө алып келиши мүмкүн болгон гендердик зомбулуктун ар кандай актысы анын ичинде мындай аракеттерге коркутуу, мажбурлоо же эркиндиктен өз эрки менен ажыратуу, коомдук же жеке жашоодо болобу. Үй бүлөлүк зомбулук көбүнчө аялдарга каршы кылмыш болуп саналат. Бул иштин алкагында биз балдарга карата үй бүлөлүк зомбулук көйгөйүн да карап чыгабыз, анын актуалдуулугу жогору. Бул көрүнүш "үй бүлөлүк зомбулук", "гендердик зомбулук" деген аталыштар менен да белгилүү. Үй бүлөлүк зомбулуктун жалпы категориясына төмөнкүлөр кирет: аялды кордоо, балдарды кордоо үй бүлөлөрдөгү зордук-зомбулук, сүйлөшүү зордук-зомбулугу, никеде турбаган жакын өнөктөштөрдүн ортосундагы зордук-зомбулук, достор менен кошуналардын ортосундагы зордук-зомбулук, улгайган адамдарга карата зордук-зомбулук ж.б.

Үй бүлөлүк зомбулук-бул төмөнкү этаптарды камтыган иш-аракеттердин кайталануучу цикли: үй бүлөдөгү чыңалууну күчөтүү. Мамилелерге нааразылык күчөп, үй бүлө мүчөлөрүнүн ортосундагы байланыш үзгүлтүккө учурайт. Көп учурда уруш-талаш болот. Зордук-зомбулукту жасаган адам көп учурда өзүн ачууга алдырып, жабырлануучу коркуу, тынчыздануу сезими менен жашап баштайт.

Бул учурда жабырлануучу агрессорду тынчтандырууга аракет кылат. Зордук-зомбулуктунчыгышы пайда болот. Оозеки, эмоционалдык же физикалык зомбулуктун жайылышы бар. Ачуулануу, уруш-талаш, айыптоолор, коркутуулар, коркутуулар менен коштолот. Элдешүү ж.б.

Кылмышкер кечирим сурайт, мыкаачылыктын себебин түшүндүрөт, күнөөнү жабырлануучуга оодарат, кээде болгон окуяны четке кагат же апыртылган окуяларга жабырлануучуну ынандырат. Өкүнгөндүктөн же балким, өнөктөшүнөн ажырап калуудан коркуп, аны сүйгөндөй, ага абдан жакшы мамиле жасай баштайт.

Ал ага гүлдөрдү, белектерди берип зордук-зомбулук окуясы унутулуп, кылмышкер кечирилет. Бирок, акырындык менен өнөктөштөрдүн ортосундагы мамиле үй бүлөдөгү чыңалуунун фазасына кайтып келет жана цикл кайрадан кайталанат. "Бал айынын" этабында көптөгөн жабырлануучулар зомбулук көрсөткөндөрдүн жакшы жүрүм-турумун аларды башкаруу аракети катары карашат. Ал эми чыңалуу мезгилинде аялдар көзөмөлдү күчөтүү жана манипуляциядан коркутууга өтүү жөнүндө сүйлөшүшөт.

Үй бүлөлүк чыр-чатак менен зордук-зомбулуктун айырмасын белгилей кетүү маанилүү: чыр-чатактар жергиликтүү деңгээлде обочолонуп, зордук-зомбулук-бул бир нече окуялардан турган система. Адатта, чыр-чатактын чечилиши мүмкүн болгон белгилүү бир көйгөйү болот. Үй бүлөлүк зомбулук жабыркаган тарапка толук бийлик жана көзөмөлдү алуу максатында жасалат. Кылмышкер зордук-зомбулуктун ар кандай себептерин тизмектей алат, бирок алардын бардыгы зордук-зомбулуктун чыныгы себептерине таандык эмес. Зордуктоочуну түрткөн негизги күч-бул өнөктөш, бала, дагы бир үй бүлө мүчөсүнө толук бийлик куруу каалоосу. Үй бүлөлүк зомбулуктун шартында бир адам экинчисинин жүрүм-турумун жана сезимдерин башкарат же башкарууга аракет кылат. Натыйжада, кордук көргөн адам психологиялык, социалдык, экономикалык, сексуалдык же физикалык зыян, же жаракат алышы мүмкүн. Аялдарын сабаган эркектер кадимки адамдардай эле ачуусун башкара алышат. Алар бейтааныш адамдарды, кесиптештерин же кардарларын сабашпайт. Демек, көйгөй ачууну башкаруу жөндөмүнүн жетишсиздигинде эмес.

Фактылар көрсөткөндөй, зордук-зомбулук социалдык кырдаалга, үй бүлөнүн жашоо деңгээлине же ата-энелердин билим деңгээлине көз каранды эмес. Балдар үй бүлөлүк зомбулуктун эң аялуу курмандыктары, анткени алардын физикалык, жаш курагына жана психологиялык мүнөздөмөлөрүнө байланыштуу, алар каршылык көрсөтө алышпайт, чыр-чатак кырдаалында кантип коргонууну, жардам сурашты билишпейт. Бул көйгөйдүн коомдо бар экендиги өнүккөн өлкөлөрдө көптөн бери таанылып келген. Көптөгөн изилдөөчүлөр зордук-зомбулук түшүнүгүн ырайымсыз физикалык зомбулукту колдонуу менен чектешет, авторлордун дагы бир бөлүгү сөздүн кеңири маанисин жактырат анын ичинде бир чатырдын астында жашаган туугандарга же адамдарга жаман мамиле кылуунун формаларынын бүт чөйрөсүн камтыйт.

Үй бүлөлүк зомбулукка кабылгандар балдарды жабыркатат. Башка үй бүлө мүчөлөрүнө таасир этүү үчүн атайылап зыян келтирүү менен (мисалы, балага жаман мамиле жасалышы мүмкүн, ошондуктан башка үй бүлө мүчөлөрү зордуктоочунун каалоосу боюнча иш-аракет кылышат).

Үй бүлөнүн башка мүчөсүнө кол салуу учурунда балдарды атайылап жарадар кылуу (бала мушташка билбестен катышуучусу болуп калышы же кол салуунун курмандыгын коргоо аракетиинде жаракат алышы мүмкүн. Балдар зомбулукка жана анын кесепеттерине күбө боло турган чөйрөнү түзүү.

Балдар зордук-зомбулукка же анын кесепеттерине дуушар болгон чөйрөнү түзүү менен бала зордук-зомбулуктун күбөсү болсо дагы, ал травматикалык абалды башынан өткөрүп жатат: баланын кадимки өнүгүү процесстеринин жүрүшү өзгөрүп жатат, бала өзү жана энеси үчүн коркуп жашайт жана стресстен жапа чегет. Бул балага психологиялык же физикалык жаракат келтирген чондордун ар кандай аракети же аракетсиздиги. Мындай зордук-зомбулук чыныгы жашоодо көп кездешет. Көптөр муну зордук-зомбулук катары кабыл алышпайт.

Мындай зордук-зомбулук эки түргө бөлүнөт: психологиялык кароосуз калуу-бул ата-эненин балага керектүү колдоосу, көңүл буруусу жана мээриминин жоктугу. Психологиялык кыянаттык-баланы кемсинтүү, кемсинтүү, кордоо жана шылдыңдоо ж.б.

Ал эми зордук – зомбулукка дуушар болгон аялдарга ар кандай терс факторлор таасир этет-зордук-зомбулуктун кесепеттери. Башкача айтканда ден-соолуктун начарлашы, психикалык абалы, коомдо жүрүм-туруму начарлашы мүмкүн, натыйжада кесиптик сапаттарынын жана башка адамдар менен болгон мамилеси начарлайт. Терс эмоционалдык тажрыйбалардын жүгүн көтөрүп, ден-соолугуна терс таасирин тийгизген аял өзүнүн ишмердүүлүгүнүн ар кандай тармактарында, балдарды тарбиялоодо, кесиптик ишмердүүлүктө жана башкаларда өзүн толук түшүнө албайт, анткени ал зордук-зомбулуктун кесепеттерин жеңүү аракетинде болот.

ЮНИСЕФтин маалыматына ылайык, Кыргызстанда 2,1 миллион бала бар. Бул жалпы калктын 36,5% түзөт. Балдардын 11% чет өлкөдө жок дегенде бир ата-энеси бар жана 5% эки ата-энеси бар. Зордук-зомбулуктун курмандыктарынын көбү туугандарынын колунда калган мигранттардын балдары. Сабалган, кордук көргөн, өлтүрүлгөн Кыргызстанда балдарга карата зордук-зомбулук күч алууда. 9 айдын ичинде өлкөдө 326 балага болгон жаман мамиле катталган. Өгөй энелер жана өгөй аталар, аталардын жана энелердин туугандары жана туугандары ачуусун балдарга төгүшөт.

Бүгүнкү күндө бул көйгөй бүт дүйнөгө жайылды. Жыл сайын жабыркагандар саны өсүүдө. Үй бүлөдөгү зордук-зомбулуктар көбөйүп, кесепеттери оор болуп баратат. Буга чейин бул көйгөй үй бүлөлүк зомбулук чөйрөсүндө жасалган кылмыштардын алкагында изилденип келген. Эми баса белгилеп кетүү зарыл жана бул көрүнүшкө каршы бардык мүмкүн болгон чараларды көрүү үчүн “үй-бүлөлүк зомбулук” түшүнүгүн консолидациялоо. Бул көйгөйгө комплекстүү таасир гана аялды натыйжалуу коргой алат үй бүлөлүк зомбулуктан, тез арада пайда болгон чыр-чатакты аныктоо жана анын кесепеттерин натыйжалуу жоюу.

Үй бүлөлүк зомбулуктун көйгөйлөрү бүгүнкү күндө көпчүлүк заманбап мамлекеттер өнөктөштүктө аялдарга, балдарга карата эркектердин зордук-зомбулугу заманбап коомдун эң маанилүү көйгөйлөрүнүн бири экендигин түшүнүштү. Демек, бул көрүнүш менен күрөшүүдө башка өлкөдөн алган тажрыйбаны эске алуу менен өлкөбүздөгү окуяларды изилдөө, талдоо жана көзөмөлдөөгө негизделген үй бүлөлүк зомбулукту алдын алуу жана аныктоо боюнча белгилүү бир системаны иштеп чыгуу зарыл. Бул үй бүлөлүк зомбулукка каршы күрөшүү боюнча иштин натыйжалуулугун жогорулатууга жардам болот.

Колдонулган адабияттар

1. Айтбаева, Ж.С. (2020). Правовые проблемы защиты от семейного насилия в отношении женщин. *Вестник Ошского государственного университета*, №1-3, сс. 146-151. EDN: LPDUVS.
2. Антокольская М.В. Семейное право: Учебник. — Изд. 2-е, перераб. и доп. — М.-Юристь, 2002.
3. Жаасынбек кызы, А., & Маманова, А. (2023). Үй бүлөлүк зомбулук: бүтүндөй коомдун көйгөйү. *Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Укук*, 1(2), 43-48. DOI: [https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1\(2\)_7](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_7). EDN: IАНКАМ.

4. Көкөева, А., Жутанов, А., & Игамбердиев, Д. (2023). Үй бүлөлүк зомбулук азыркы Кыргызстанда социалдык көйгөй катары. *Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Укук*, 1(2), 67-71. DOI: [https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1\(2\)_10](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_10). EDN: WYRWPB.
5. Көкөева, А.М., Камалов, М.Н., Маман уулу, Н. (2023). Үй бүлөлүк зомбулуктун себептери жана анын формалары. *Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Укук*, No. 1, сс. 73-77. DOI: [https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1\(2\)_11](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_11). EDN: AXVOCV.
6. Кыргыз Республикасынын Конституциясы 5-май 2021-жыл.
7. Кыргыз Республикасынын 2003-жылдын 30-августундагы № 201 Үй-бүлө кодекси (2022-жылдын 6-июнундагы өзгөртүүлөр жана толуктоолор менен).
8. Лысова А.В. Насилие в семье. Основные теоретические проблемы. Введение. – Владивосток, 2001.
9. Осипова А.А. Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях. Ростов-на-Дону, 2015.
10. Осухова Н.Г. Психологическая помощь в трудных и экстремальных ситуациях. М., 2008.
11. Палуди М. Психология женщины. — СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2013.
12. Сабиров А.А. Семейное право Издательство: Учебник для ВУЗов Б.2003
13. Тегизбекова Ж.Ч., Регулирование брачно-семейных отношений кыргызов по обычному праву. Б.2015